

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

תביעת מתנה שהובטחה בשעת שידוכין

תיק ממונות מס' 197-סא

צד א': א' ע"י ב"כ טוען רבני א. רוזנטל

צד ב': גב' ו'

נושא הדיון

א' תובע את חמותו לקיים מה שהבטיחה בשעת גמר השידוך לתת לו ולאשתו לעתיד דירה מסויימת השייכת לה. הוא טוען שאמנם לא כתבה את הבטחתה זו בכתב, אך היא היתה אחד הסעיפים של התנאים שהותנו בין הצדדים לפני החתונה, שאף אחד מהם לא נכתב בכתב. כנהוג, בזמן שהצדדים סיכמו ביניהם את ההתחייבויות לקראת החתונה לא היו נוכחים אנשים זרים אלא רק כמה מבני המשפחה הקרובים, והוא מבקש להביאם לבית הדין לעדות, וכן הציג עדות בכתב שכך יצא הקול בשעת השידוך.

מאז הנישואין עברו שנתיים ימים, ובינתיים נולד להם בן. לאחר הנישואין הם התגוררו בדירה אחרת, ואת הדירה שהובטחה להם ע"י החמות הם השכירו וקבלו שכ"ד. בזמן האחרון התעוררה מחלוקת בין בני הזוג והם חיים בנפרד. במענה להזמנת ביה"ד דרשה שהדיון בענין יתקיים בביה"ד האיזורי, ובקשתה נתקבלה.

התובע מבקש להטיל עיקול על הדירה במעמד צד אחד עד לבירור בדין. לטענתו, החמות טוענת היום שההבטחה לתת להם את הדירה היתה ע"מ שיגורו בה, ומכיון שהם לא גרים בדירה היא לא חייבת לקיים את ההבטחה. הוא כופר בטענה זו.

החלטה

הבקשה לעיקול נדחית.

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

(-) יהושע ווייס

(-) שמואל חיים דומב

השאלות לדיון בענין בקשת העיקול

א. סיכומים שנעשים בין הצדדים בזמן השידוכין, הנקראים "תנאים", כלומר תנאים לקדושין

- ולנישואין שיהיו כעבור זמן, האם צריכים קנין וכתובה, או שנקנים באמירה.
- ב. הבטיחה האמא בזמן השידוכין לתת דירה לבתה וחתנה, האם ההתחייבות תקפה והמתנה חלה, או לא.
- ג. מתנה שמקבל החתן לפני הנישואין האם היא בכלל הנדוניה, או שהיא מתנה גמורה, והאם חייב להחזירה כשיש ביניהם קטטות ואינם חיים ביחד.
- ד. מעמד שלא נוהגים להיות נוכחים בו אלא בני משפחה, האם כשרים להעיד על אותו מעמד.

תשובה

א. בגמ' כתובות ק"ב ז': אמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לצנך כך וכך וכמה אתה נותן לצתך כך וכך, עמדו וקדשו הן הן הדברים הנקנים באמירה. צהיה הנאה דקמיחתני אהדדי, גמרי וקני להדדי. וכן פסק הרמב"ם אישות פ"ג ה"ג ושו"ע א"ח ע"ג סי' נ"א ע"י א'. וכתב הכ"מ אישות שם צ"ס הריב"ש סי' שמה דלריך שיתנו כן בשעת קדושין, כלשון רב גידל עמדו וקדשו. וכתב הרמ"א בשו"ע שם צ"ס הטור: וי"א דבעינן דעמדו וקדשו מיד ולא הפסיקו בדברים אחרים, אבל הפסיקו בדברים אחרים לא. וברמב"ם זכיה פ"ו ה"ז: כבר ביארנו בנישואין שנים שהיה ציניהם שידוכין ופסק זה ע"י בנו וזה ע"י בתו, ואמרו כמה אתה נותן לצנך כך וכך וכמה אתה נותן לצתך כך וכך, ועמדו וקדשו, קנו באמירה, ואינן קונין באמירה זו עד שעת הנישואין, שכל הפוסק דעתו לכנוס, ולריכים שיהיו הדברים שפסקו מזוין ברשות, שאין אדם מקנה לחצירו דבר שלא בא לעולם כמו שביארנו, ודברים אלו לא ניתנו להכתב, לפיכך אינן בטור עד שיטרוף בהן. ועיי"ש בהשגות הראש"ד ובנו"כ. וכתב בגידולי תרומה שער סד ח"א אות ז': וכבר נודע מה שחלקו בפירושו א"ס לריך שיהיו הקידושין מיד תיכף לפסיקה או אפילו לאחר מיכן, כי הריב"ש ז"ל והרבה מן האחרונים ז"ל עמו יחסו להרמב"ם היות מן הכת הסוברים לריך שיהיו הקדושין תכופים לפסק. ובעניי איני רואה הכרח לזה, דאי משום דגצי דבר שאינו קלוב לריך שיפסקו בשעת הקדושין כדבעי לאוכוחי בכ"מ צה"ל אישות, אדרבא יראה דכיון דמשום חסרון דדבר שאינו קלוב קאמר והוא שיתנו ע"י בשעת קדושין, משמע דבפסיקת דמים דליכא צה שום ריעותא לא איכפת לן שיהא בשעת הקדושין ממש, והכא צה"ל זכיה כיון דנחית לומר התנאים הריכים שיעיל הפיסוק, א"כ כי היכי דקאמר ולריכים שיהיו הדברים שפוסקים ברשותו ה"ל נמי ולריך להתנות כן בשעת הקדושין כדקאמר גבי פיסוק מזונות. וכן יש לדייק בין כאן בין צה"ל אישות לישנא דקאמר היו ציניהם שידוכין ופסקו וכו', דמה לו להזכיר דבר השידוכין שהיו ציניהם, יאמר סתם ובקילור שנים שפסקו וכו', ע"כ אפשר לומר דנתכוון הרמב"ם להודיע שאין לריך שהפיסוק יהיה בשעת הקדושין אלא כשהיו שידוכין ציניהם אז פסקו ציניהם כך וכך, נהי דאין השעבוד חל עליהם מיד ויכולים לחזור צהם

כיון דליכא קנין, מ"מ כשעמדו וכנסו אז נתחזק הדבר וקנו באמירה בשעת הקדושין, ואין קנין באמירה זו להוליא כל אחד מה שפסק אלא עד שעת הנישואין וכו'. והשתא כיון דעיקר הפסיקה היה שלא בשעת הקדושין משו"ה לריכיס שיהיו הדברים שהן פוסקין מלויין ברשותו, דאילו היה בשעת הקדושין הוה מהני אע"פ שאינם ברשותו וכו'. עכ"ל.

וציחור הדבר כתב הצית יעקב סי' לב סעי' ז דכיון שהשידוכין היה בפירוש על תנאי זה, אפי' לא התנה בתנאי דצ"ג וצ"ר ואפי' היה זמן רב קודם הקדושין, אמרינן דעל תנאי הראשון נשאה, וכן בכל התנאים המפורשים בשעת השדוכין א"ל בשעת נשואין עוד לפרש התנאי. ע"כ. וכן מצוהר בשו"ת אבני האפוד סי' ז דכל שהתנאים נעשים סמוך לחופה או יומים או חדש או ימים והתחילו תיכף להתעסק בלרכי חופה זה מקרי עמדו וקדשו, דמוכחא מילתא להדיא דעל סמך זה נעשו הקדושין. ע"כ. וכן י"ל עפ"י מש"כ בצני אהוצה אישות פכ"ג הי"ז שלפיכך קנו באמירה שזהו מקח וממכר שאדעתא דהכי היא מתקדשת לו, ועיי' נחל יצחק סי' מ. ושפיר כתב בפסקים וכתבים כרך ט עמ' נד שלדברי הצני אהוצה אין לריך לפסוק דוקא בשעת הקדושין, דהרי אס יאמר אדם לחצירו הריני מוכר לך שדי באלף זוז וזה יחזיק בשדה אחר כמה ימים, כלום לא יתחייב הלוקח במעות? וכן מורה הלשון "תנאים", שהכוונה על מנת שהקדושין והנישואין יהיו במועדס, ועל מנת שהלדדים יקיימו את התחייבויותיהם. וכבר כתב בערוך השלחן חו"מ סי' רמה סעי' ג שמה שאין אנו נוהגין כפסק המהרי"י בשו"ת סי' קמג שהוצא צרמ"א בשו"ע חו"מ שס סעי' ז דנהגו לעשות תנאים חדשים בשעת החופה, משום דתפסינן לדינא כדעה אחרונה שהביא העיטור שקנין אהן מועיל, או משום דאנן סהדי דכוונת הלדדים בשעת התנאים לשעבד גופם לזה. והוסיף ערוך השלחן: ומנהג פשוט הוא בזמנינו לחייב עפ"י תנאים כל ההתחייבויות שהתחייבו הלדדים ואין לשנות, דכל המתחייב מתחייב עפ"י המנהג. ע"כ.

לפי"ז התנאים שמקבלים עליהם כל אחד מהלדדים בשעת שידוכין, עליהם כתב הרמב"ם דלא ניתנו להכתב, וקנו באמירה בלבד, וחלות הקנין בשעת הקדושין, כיון שעל דעת כן קדשו.

אמנם בשו"ת המצ"ט ח"א סי' רכג, הוצא בצ"ח היטב סי' נא, כתב דבשעת קדושין היינו שקידשו מיד אחר האמירה, אמנם אס פסק לבנו כך וכך ועשו שידוכין ונכתבו התנאים ציניהם ולא נודע אס הזכר בשטר השדוכין שנטל קנין על מה שפסק לתת לבנו, והאב מכחיש על הקנין, ועברו כמה חדשים עד שקדש וכנס, הא דבעינן דלהוי אמירה בשעת קדושין היינו בשלא נכתב אכל אס נכתב ציניהם אפי' פסקו ועבר זמן עד שעת קדושין חייב לקיים כי ע"מ כן כנסו כיון שנכתבו התנאי שציניהם בפני עדים, הי"נ אמירה וכתובה אפי' שלא בשעת הקדושין. ועיי' קובץ תשובות למרן הגריש"א שליט"א סי' קסז שהביא שנתבות משפט דף לא ז הסכים לדינא עם המצ"ט, וכן בכרס שלמה הלי כתובה סי' כז, אך צמהר"ש הלוי חו"מ סי' ה משמע דלא ס"ל כמצ"ט.

ב. בנידון דידן שלטענת החתן התחייבה החמות בשעת התנאים של השידוכין לתת לבתה וחתנה דירה, אמנם לא נכתבו התנאים בכתב, הרי לדעת הגידולי תרומה בדעת הרמב"ם, וכן לדעת הבית יעקב והאבני אפוד, באופן כזה אומרים דעל תנאי הראשון נשאה.

ואין נפ"מ בזה בין האב שפסק לבנו או לבתו לבין האמא שפסקה לבתה, וכמו שכתב שב"י ח"א אבהע"ז סו"ס קיא שהקנין של בנהיה הנאה דגמרו ומקדשי אהדדי אינו דוקא באב לבתו אלא ה"ה בשאר קרובים.

ב. כתב הב"ש סי' נב ס"ק י דמתנות שהאב נותן לחתן וכלה אפשר דדומים לנדוניא לענין אם מתה הכלה דחוזרין המתנות לאב, כי כל מה שהאב נותן אומדנא היא שלא נתן אלא כדי שתהנה בהן. וכן נסתפק בשו"ת בית יצחק אבהע"ז ח"א סי' קיא. אמנם בשו"ת בית שלמה אבהע"ז סי' עט כתב דמה שנותן אבי הכלה לחתן ביום החופה מתנה גמורה היא ואינה בכלל הנדוניא (ובס' לב המשפט עמ' רנו נעלמו הדברים הנ"ל).

ואם רוצה האשה להתגרש מהבעל אם לריך להחזיר לה את המתנה שקבל ממנה, כתב המאירי כתובות סג א (עמ' 267) דמורדת מחזיר לה הבעל כל מה שנתנה לו במתנה, שלא נתנה לו על דעת כן. וכעין זה כתב המקור ברוך סי' יז, הוצא בבאר היטב אבהע"ז סי' עז ס"ק י, דמתנות שנתנה היא לו בזמן השידוכין והיא מורדת, אם הם בידה אין מוליאין מידה, וכן מה שנשאר חייב חמיו אין חייב לתת לו כלום. ולמד כן מתשו' הרא"ש שהביא הטור בס"י קנד בארוסה שאינה רוצה להנשא בטענת מאים ואציה פסק לתת לה ממון והארום שאל מה שפסק, ודאי כיון שבתו אינה רוצה להנשא אינו חייב לתת לו כלום, שלא פסק אלא ע"מ שתנשא לו, ומהא נוכל לדון דכשם שהתם יכול למימר שלא פסק אלא ע"מ שתנשא לו כך בנדו"ד יכול לומר שלא פסק אלא ע"מ אם תעמוד בתו תחתיו, ועתה שאינה רוצה לעמוד תחתיו אין חייב כלום. וכן פסק בערוך השלחן אבהע"ז סו"ס נא דאם אבי הבת רוצה אחר החתונה שאין לו חיים נעימים עם בתו שחתנו מרגיל עמה קטנות א"ל ליתן לו אף אם נשבע ליתן לו, כמ"ש בחו"מ סי' עג עיי"ש, וכן כשהמעות ביד שליח לא ימסרו המעות לידו שיש לחוש שירגיל יותר קטטה כשהמעות יהיו בידו. אמנם אם האב מבקש עלילות לבלי ליתן לחתנו המעות, מוליאין הבי"ד המעות ומוסרים לחתנו. ודברים אלו תלויים בראיית עיני בי"ד. ע"כ. ועיי' פד"ר כרך י עמ' 335 וכרך יא עמ' 129. אמנם הר"א מזרחי בתשו' סי' טז חולק ע"ז, והוצא בשו"ת חת"ם אבהע"ז ח"א סי' קמא ובפת"ש סי' לט ס"ק ז, וכתב דמתנות שנתנה האשה או קרוביה לבעל, אפ"י אם מגרשה לדעתו בלי שסרחה עליו, הכל שלו, דאומדנא דמתנות היא שאינה אלא משום איקרוצי דעתא והא אקריבו להו, או משום איחתוני והא איחתנו להו. ק"ו ממתנות שנותן החתן לכלה. וכתב הח"ם דלא היה לריך לק"ו כי פשוט הוא מאותו טעם שכתבו הגאונים דאטו מאן דיהיב מתנה למאן דרחיס ערבא שקיל שיהיה אוהבו לעולם, וה"ג דכוותיה, אפ"י נושא היום ומגרש למחר הכל שלו, דא"א בלא מתנות אי לא יהיב ליה מידי יתבטל חיתונה לגמרי, ואנן סהדי דמשום חיבת חיתון גמר והקנה. וכ"כ בשו"ת הב"ח סי' מט עפ"י לשון הרמב"ם זכיה פ"ו דדוקא במאי דשלא איהו לה הוא דהדרי,

דאיכא למימר שלא שלחם לה אלא בתורת נוי להתקשט בהן, ולא לשם מתנה, אבל מתנות שניתנו לחתן דליכא למימר שניתנו לו להתקשט אלא ניתנו מחמת חיבת חיתון כדי לקרב דעתם זל"ז, אי"כ הוי מתנות גמורות בלי שום תנאי, ולית לן למיסמך אלא מדנא דידן להוליא מיד המוחזק. וכן הכריע בשו"ת תורת אמת למהר"א שאן סי' נד ונה, ובשו"ת שו"מ תנינא ח"ד סי' קט. ועיי' מנחת פתים על השו"ע שם שמחלק להלכה בין מתנות שנתנה לו בשידוכין לבין מתנות שנתנה לו אחרי הנישואין. ועיי' עזר משפט סי' יא שמסיק להלכה שכל מה שכלול בהתחייבות השידוכין הרי הוא חלק מעלם השידוכין, שהם התחייבות לעריכת הנישואין גופם ומועדם, וכעלם השידוכין שיעודם הם הנישואין, גם התחייבות זו ייעודה הוא נישואין, וע"ד נישואין נעשתה, ולכן מתנה שניתנה מכח התחייבות זו הרי היא תלויה בנישואין, ודינה דין נדוניא המוכנסת לתקופת הנישואין בלבד וחוזרת עם סיומם.

ובנידון דידן שאמה של הכלה התחייבה בתנאים שנעשו בשעת השידוכין לתת לבתה וחתנה בית מסויים, ואחרי הנישואין השכירו אותו וקבלו את דמי השכירות, בין אם נדון בית זה כמתנה גמורה ובין אם נדון אותו כנדוניא, כיון שהנישואין לא עלו יפה, הבית חוזר לאשה ולאמה. אך יש לזכור בצ"ת דין את מצב השלום בית, אם אכן נחשבת האשה למורדת ומוסד הנישואין עומד להתפרק, שאז לפי ההלכה נוטלת בחזרה המתנות, ומי שהצטיח לתת להם מתנות אינו נר"ך לתת לו, או שהמצב איננו עד כדי כך, ויש סיכוי לשלום בית.

ג. כתב הרמ"א בשו"ע חו"מ סו"ס לה עפ"י רמב"ם נו"מ פ"ח הי"ג ושו"ת הרשב"א ח"ה סי' קלט וב"י שם: כל אלו הפסולים פסולים אפי' במקום דלא שכיחא אנשים כשרים להעיד, וכל זה מדינא. אבל י"א (כל בו סי' קטז ותה"ד סי' שנג ואגודה קדושין פרק עשרה יוחסין סי' סד ומהרי"ק שורש קעט ושורש לג) דתקנת קדמונים היא דבמקום שאין אנשים רגילים להיות כגון בצ"ת הכנסת של נשים או בשאר דבר אקראי שאשה רגילה ולא אנשים כגון לומר שבגדים אלו לבשה אשה פלונית והן שלה ואין רגילות אנשים לדקדק בזה, נשים נאמנות. ולכן יש מי שכתב דאפי' אשה יחידה או קרוב או קטן נאמנים בענין הכאת ובזיון ת"ח או שאר קטטות ומסירות, לפי שאין דרך להזמין עדים כשרים לזה ואין פנאי להזמין. והוא שהתוצע טוען בריא. ע"כ. וכתב בהגר"א ס"ק כח דיש סמך בגמ' קדושין עג ב חיה נאמנת לומר וכו', והטעם לפי שאין אנשים שם. אמנם הש"ך ס"ק יא כתב דביש"ש צ"ק פ"א סי' מא פסק דקרוב לעולם אינו נאמן אלא לחובתו. ובפ"ת"ש שם ס"ק יא בשם כנסת יחזקאל סי' פג כתב דהתקנה לא היתה רק היכא שגוף המעשה ידוע ע"י קלא דלא פסיק, או באין מכחישין שבדאי היה כאן הכאה וקטטה ומלשינות, ועדותם של אלו הוא רק לזכור הדבר איך היה, שהוא רק גילוי מילתא בעלמא, אבל אם גוף המעשה אין ידוע רק על פיהם, וזה מכחיש לגמרי, בודאי דאין נאמנים. ע"כ. ובכנה"ג סו"ס לה כתב בשם מהר"ש הלוי חו"מ סי' לח דאף המכשירים עדות נשים ופסולים אלא בדברי ריבות וקטטות אבל לענין ממון לא, זולת תרומת הדשן. ועוד כתב שם בכנה"ג דמהר"י פורמון שהוצא ברש"ך ח"ב סי' קס הפכים עם הדעה הראשונה

שאין להכשיר עדות נשים ופסולים כלל. וכתב מהר"ש הלוי שם ומהר"א די צוטון צתשו' כ"י סי' קעד,
דכיון דאיכא פלוגתא חוקי ארעא בחזקת מריה קמא. ועיי' אולר הפוסקים אבהע"ז סי' ד ס"ק קסא.
וצנידון דידן שהחתן טוען צרי שהחמות הצטיחה לתת להם דירה, והיה זה בזמן סיכוס ההתחייבויות של
התנאים, כיון שבמעמד כזה הרגילות היא שאין נמלאים אנשים זרים אלא כמה מהמשפחה הקרובים, בזה
כתב הרמ"א שיש תקנת קדמונים לקבל עדות הפסולים. אמנם לפי הכרעת הש"ך עפ"י היש"ש דקרוצ
לעולם אינו נאמן אלא לחובתו, וכן לפי הדברי יחזקאל דהתקנה לא היתה אלא כשגוף המעשה ידוע ועדות
הפסולים אינה אלא לגילוי מילתא בעלמא, וכן לפי האחרונים שהביא הכנה"ג דאף המכשירים לא
הכשירו אלא צדצרי ריבות וקטטות אצל לא לענין ממון, צנידון דידן אי אפשר להכשיר את עדות
הקרובים כדי לזרר על פיהם האם התחייבה האמא לתת דירה לזוג או לא, ויש לשמוע את האמא בעלמה
אם מזדה לצענת החתן.